

Národní centrum pro elektronické informační zdroje – CzechELib

Individuální projekt systémový (IPs CzechELib) spolufinancovaný z Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání (OP VVV) je realizován Národní technickou knihovnou (NTK), přímo řízenou organizací Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT).

Získal reg. č. CZ.02.1.01/0.0/0.0/16_040/0003542 a období fyzické realizace trvá 1. 1. 2017 do 31. 12. 2022.

Cíle a principy realizace IPs CzechELib

Cílem je zvýšení výkonnosti a efektivity oblasti výzkumu, vývoje a inovací v České republice prostřednictvím systémové změny způsobu zajištění a zpřístupnění elektronických vědeckých časopisů, knih a speciálních databází (tzv. elektronické informační zdroje – EIZ) pro uživatele z oblasti výzkumu, vývoje a inovací (VaVal), která přináší významnou úsporu veřejných prostředků vynakládaných uživateli – výzkumnými organizacemi – na související administrativu. Tohoto cíle má být dosaženo vybudováním Národního centra CzechELib (NC CzechELib), které mapuje poptávku a nabídku, realizuje samotné veřejné zakázky EIZ, nastavuje smluvní uspořádání s dodavateli i cílovou skupinou (tzv. členskými institucemi), provádí platby i závěrečné vyúčtování s členskými institucemi, poskytuje uživatelskou podporu, provozní podporu, vytváří statistiky, zajišťuje publicitu a vzdělávací akce aj.

Prostřednictvím NC CzechELib jsou pořizovány klíčové EIZ, tj. v souladu se schválenou metodikou ty, o něž projeví zájem alespoň tři instituce. Zbývající jednotlivé EIZ, vč. jednotlivých i kolekcí e-booků, si členské instituce nadále pořizují samy, nejčastěji z poskytované institucionální podpory nebo prostřednictvím vybraných výzev OP VVV. Výše podpory členských institucí činí minimálně 50 % pro běžné EIZ a pro bibliometrické databáze (Web of Science, Scopus) a bibliometrické nástroje pro hodnocení výzkumu (InCites, SciVal) 70 %. Z IPs CzechELib jsou jmenovitě pořizovány tituly všech nejprestižnějších vydavatelů napříč vědními obory: Elsevier, Springer Nature (Nature Publishing Group), Taylor & Francis, Wiley, JSTOR, EBSCO, Cambridge University Press, Emerald, Sage, Naxos, Clarivate Analytics aj.

Za řízení, klíčová rozhodnutí a schvalování výstupů projektu má odpovědnost šestičlenný Řídicí výbor (ŘV), v němž pět členů má hlasovací právo, z nichž jeden (zástupce řešitele v roli sponzora) pak disponuje rozhodným hlasem („právem veta“). Předsedou ŘV je z titulu své funkce náměstek pro řízení sekce vysokého školství, vědy a výzkumu MŠMT. Za realizaci projektu v souladu s cíli a termíny je ŘV zodpovědný Hlavní projektový manažer, potažmo celý projektový tým. Hlavním poradním orgánem je Odborná rada složená ze zástupců cílové skupiny a zastupující nikoliv instituce, ale všechny hlavní obory a skupiny EIZ podle jejich zaměření.

Rozpočet IPs CzechELib

Rozpočet je dle rozhodnutí o poskytnutí dotace ve výši cca 1 296 971 tis. Kč. Z toho 1 178 285 tis. Kč (tj. téměř 91 %) je určeno na platby za EIZ v letech 2018–2020. Zbývající položky tvoří zejm. osobní výdaje vč. odvodů (87 293 tis. Kč), náklady za externí služby (zejm. právní služby a právní poradenství – 11 033 tis. Kč) a investiční majetek (rozšíření diskového pole, systémy ERMS a CELUS – viz níže – 10 340 tis. Kč). V současné době, kdy do konce realizace projektu zbývá přibližně dva a čtvrt roku a naprostá většina výdajů spojených s EIZ již byla realizována, se jedná o snížení rozpočtu o nevyužitých necelých 200 mil. Kč (viz níže).

Realizované klíčové aktivity

Klíčových aktivit (KA) je v projektu realizováno celkem sedm. Kromě povinných KA 1 – Řízení projektu a KA 7 – Závěrečná evaluace a doporučení jsou po věcné stránce řešení projektu nejdůležitější následující. KA2 – Vytvoření, provozování a evaluace CzechELib, KA3 – Nastavení pravidel systému, výběrová řízení na zajištění licencí pro EIZ a evaluace, KA4 – Administrace a správa provozu systému přístupu k EIZ a jeho evaluace, KA5 – Technologické zajištění správy centra a KA6 – Publicita projektu, propagace EIZ a podpora uživatelů CzechELib.

Podrobnější informace o IPs CzechELib jsou dostupné na [webových stránkách projektu](#) a především v [Chartě projektu](#).

Hlavní dosavadní přínosy IPs CzechELib

Před začátkem realizace projektu bylo prostředí pořizování EIZ roztržité, decentralizované a narušené mnohdy nenavazujícími obdobími realizace projektů financovaných ze zdrojů národních (naposledy LR – 2013–2017) i evropských (projekty OP VaVpl, vč. jejich udržitelnosti do r. 2019/2020). Soustředění know-how do NC CzechELib reálně přineslo sjednocení smluvních a platebních podmínek, sjednávání výhodnějších podmínek (vč. vyšších množstevních slev poskytovaných vydavateli větším konsorciím) pro členské instituce díky pozici jediného hráče na trhu a v neposlední řadě také úspory při administraci veřejných zakázek na straně členských institucí (finanční i v oblasti lidských zdrojů). Důkazem finanční výhodnosti centralizovaného řešení nákupu EIZ budiž nevyčerpání v r. 2016 schváleného rozpočtu projektu (viz výše) o necelých 200 mil. Kč právě na položce plateb za EIZ, a to i navzdory letošním nepříznivým devizovým kurzům české koruny.

Druhou oblastí hlavních přínosů je systematická podpora. Ta se soustředí jednak na uživatele, jimž poskytuje zejm. centrální zprovoznění a nastavení vzdáleného přístupu k EIZ a vyřízení opravy těch nefunkčních, a dále na členské instituce a jejich management. Tomu je umožněno celý životní cyklus akvizice EIZ i hlídání rozpočtu na EIZ sledovat z jednoho místa: prostřednictvím [ERMS](#) (Electronic Resources Management System). Druhým zásadním systémem vytvořeným a provozovaným NC CzechELib je pak statistický systém [CELUS](#) (CzechELib User Statistics), který automaticky stahuje data o využívanosti jednotlivých EIZ i celých kolekcí a následně je přehledně graficky znázorňuje. Tím poskytuje managementu členských institucí neocenitelné informace pro rozhodování o tom, který pořizovaný EIZ je natolik málo využívaný, že se jej nevyplatí nadále pořizovat, nebo naopak který nepořizovaný EIZ je natolik žádaný, že by se jej v budoucnosti poříditi vyplatilo.

Za třetí: realizace IPs CzechELib přispěla ke vzdělávání cílové skupiny. Pro zástupce členských institucí proběhlo několik společných setkání a sérií školení zaměřených na práci s výše uvedenými systémy. Pro cílovou skupinu, především publikující vědce a decision-makers, byl v září 2018 realizován workshop na téma bibliometrických nástrojů, na němž byli přítomni zástupci Elsevier (SciVal) i Clarivate (InCites) a v listopadu 2019 mezinárodní konference KRECon 2019 s podtitulem Open Acces – Seeking Balance.

Čtvrtou a poslední oblastí hlavních přínosů, navazující na tu předchozí, je postupná implementace principů Open Science (OS) a přechod na Open Access (OA). Z rozpočtu IPs CzechELib již je podpořeno publikování v časopisech konsorcia SCOAP³ organizovaného Evropskou organizací pro jaderný výzkum (CERN) a letos dále bude pro roky 2021+ vyjednáváno o transformačních smlouvách s prvním významným vydavatelem: Taylor & Francis.

Vztah IPs CzechELib k NCIP VaVal

Vytvoření NC CzechELib a jeho fungování je z rozpočtu IPs CzechELib podpořeno ve všech letech realizace, tj. 2017–2022. Pro pilotní ověření fungování NC CzechELib byly v období 2018–2020 podpořeny také samotné nákupy EIZ.

Aby byla zajištěna kontinuita přístupu k EIZ a službám NC CzechELib, je v r. 2020 připravován projekt sdílených činností Národní centrum pro informační podporu výzkumu, vývoje a inovací (NCIP VaVal). Z aktivit IPs CzechELib budou z rozpočtu NCIP VaVal hrazeny počínaje r. 2021 spoluúčast členským institucím na EIZ a počínaje r. 2023, tedy bezprostředně po skončení realizace IPs CzechELib, také provoz samotného NC CzechELib, který je tvořen především osobními výdaji vč. odvodů, náklady na externí služby a investicemi (v. t. výše Rozpočet IPs CzechELib).

NCIP VaVal bude navazovat na a dále rozvíjet aktivity spojené v rámci realizace IPs CzechELib s OS a OA, zejm. postupný přechod na publikování v režimu OA, pořádání vzdělávacích akcí pro cílovou skupinu a vytvoření a provoz Národního repozitáře dle Opatření 5 Akčního plánu pro implementaci Národní strategie otevřeného přístupu České republiky k vědeckým informacím na léta 2017–2020.

Výstupy IPs CzechELib jsou vstupními atributy do jednotlivých etap řešení NCIP VaVal, aktivity i jejich financování jsou důsledně vzájemně komplementární a nepřekrývají se.